

HAL
open science

Josep Palau i Fabre: l'home és un animal que es busca

Manuel Guerrero Brullet

► **To cite this version:**

Manuel Guerrero Brullet. Josep Palau i Fabre: l'home és un animal que es busca. Catalonia, 2019, 25, pp.97-106. <hal-03608055>

HAL Id: hal-03608055

<https://hal.science/hal-03608055v1>

Submitted on 14 Mar 2022

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire HAL, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

HAL Authorization

Josep Palau i Fabre: l'home és un animal que es busca

Manuel GUERRERO BRULLET
Comissari de l'Any Palau i Fabre
manuelguerrero64@gmail.com

Résumé : L'intense et courte relation avec Antonin Artaud a indéniablement marqué les premières années du séjour de Josep Palau i Fabre à Paris : une initiation alchimique dangereuse, tendant vers la folie. L'article part du *Livre Artaud*, projet inédit conservé à la Fundació Palau, et de certains textes consacrés à Picasso. Il explore les significations d'une devise de Palau, « l'home és un animal que es busca », présente dans *Doble assaig sobre Picasso* (1964), qui constitue l'une des clefs d'interprétation de l'œuvre de Palau.

Abstract: The intense and short relation with Antonin Artaud undeniably marked the first years of Josep Palau i Fabre's stay in Paris: a dangerous alchemical initiation, tending towards madness. This article explores *Le livre Artaud*, a novel project preserved by the Fundació Palau, and certain texts dedicated to Picasso. It explores the meanings behind the Palau's motto «l'home és un animal que es busca» presented in *Doble assaig sobre Picasso* (1964), which is the key interpretation of Palau's work.

Mots-clés : Josep Palau i Fabre, poésie catalane contemporaine, Antonin Artaud.

Keywords: Josep Palau i Fabre, contemporary Catalan poetry, Antonin Artaud.

A finals de desembre del 1945, gràcies a un ajut del govern francès, Josep Palau i Fabre arriba a París. Palau, que s'havia fet un nom com a periodista literari per les seves col·laboracions a la premsa abans de la guerra, és ja aleshores considerat, entre els nuclis poètics resistents, com un dels valors més destacats de la nova generació de la postguerra. Activista cultural en els primers anys del franquisme, refà les sessions dels Amics de la Poesia en la clandestinitat, i funda, també, les Edicions de La Sirena, on apareix el seu llibre *L'aprenent de poeta*, el 1943. Del març del 1944 al desembre del 1945 dirigeix i edita els vint números de la revista *Poesia*, primera que apareix en català des de la Guerra Civil.

Quan marxa en exili voluntari a París, el 1945, Palau ha entrat en crisi amb els sectors més conservadors de la cultura catalana, que li retreuen la procacitat de la seva poesia, i amb la seva família, amb el seu pare especialment, que, renunciant al catalanisme més progressista de l'època republicana es mostra comprensiva amb el franquisme.

A París Palau i Fabre culmina l'edició del llibre que aplega tota la seva obra poètica anterior amb el títol de *Poemes de l'Alquimista*, que apareix, en edició limitada i clandestina, datada a París el 1952, sota el segell de La Sirena. Amb la publicació dels *Poemes de l'Alquimista*, un dels seus llibres cabdals, que anirà revisant i reeditant al llarg dels anys, Palau, com sabem, dona per tancada la seva producció poètica, i, encara que segueix escrivint poesia, se centra en l'escriptura dramàtica, l'assaig i, més tard, en la narració.

A París Palau, des del 1945 fins al 1961, quan torna a Catalunya, completa la seva formació personal, escriu una part essencial de la seva obra, i coneix i té contacte, com sabem, amb alguns dels més destacats intel·lectuals i escriptors del seu temps, com André Malraux, Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Antonin Artaud, André Breton, Octavio Paz o María Zambrano, entre molts d'altres. Convé estudiar amb profunditat la seva relació amb escriptors, intel·lectuals, creadors i estudiosos com Arthur Adamov, Jean-Louis Barrault, Roger Blin, Albert Béguin, Henri-Georges Clouzot, Jean-Clarence Lambert, Maurice Molho, Maurice Nadeau, Henri Parisot, Georges Pitoëff, i tants d'altres, que tractà a París durant aquests anys. A *El monstre*, les seves memòries, dedica alguns capítols a la seva relació amb Albert Béguin, Antonin Artaud, André Malraux o Albert Camus. Caldrà esperar la gran biografia de Palau que prepara Julià Guillamon per conèixer amb més detall la seva activitat intel·lectual i creativa durant tots aquests anys, ben segur que els anys de París són fonamentals per al conjunt de la seva trajectòria personal i literària.

Ara bé, no hi ha dubte que fou la curta però intensa relació amb Antonin Artaud la que marcà d'una manera més definitiva l'obra i la vida de Palau i Fabre durant els primers anys de la seva estada a París. Sabem que del desembre del 1947 al març del 1948, Palau visità durant diverses vegades Artaud al sanatori d'Ivry en els darrers mesos de vida de l'autor de *Le Théâtre et son double* (1938).

«Je ne peux pas nommer 'visites' ces heures passés à côté d'Artaud; pas plus qu'«entretiens» où «conversations». Elles sont pour moi des véritables «séances»: elles donnent même a ce mot toute sa lourdeur, entre la magie et l'initiation», escriu Palau en un fragment d'un projecte de llibre, en el qual treballa mentre viu l'experiència de la seva relació directa i radical amb Artaud, que anomena *Le livre Artaud*¹.

Ce livre est l'histoire d'une possession. Le raspoutinisme d'Artaud —sa force d'attraction et d'absolu qu'il exigeait de vous sont bien connus. «Tout ce qui n'arrive pas à tuer me rend plus fort», dit Goethe. La force avec laquelle je me suis donné à ce personnage, et qui constitue la base d'exploration de ma méthode alchimique, jamais n'a été autant dangereuse pour moi qu'avec Artaud. Même Picasso, avec son aveuglante personnalité avec sa fascinante grandeur, n'a constitué pour moi un péril aussi immédiat, peut-être parce que Picasso porte déjà avec le mal son remède.

afirma Palau en un fragment datat el 18 de març del 1948, deu dies després de la mort d'Artaud. «Ce livre est l'histoire d'une possession et de sa délivrance. Les étapes de cette possession nécessaires par lesquelles je me suis approché de la zone dangereuse et les étapes par lesquelles j'en suis sorti», conclou Palau. Són fragments reveladors que ara comentarem.

En tot cas, efectivament, Palau va necessitar deslliurar-se d'Artaud, de la possessió d'Artaud. El projecte *Le livre Artaud*, que es conserva a l'arxiu de la Fundació Palau i que caldrà estudiar i editar, com molts altres dels llibres i textos escrits en francès a París durant aquells anys, i que bàsicament han estat estudiats per Jordi Coca, va romandre inèdit. No va ser fins molt després, als anys setanta que, com sabem, Palau va recuperar la seva relació i passió per Artaud amb la publicació de dos llibres: *Antonin Artaud i la revolta del teatre modern*² i *Versions d'Antonin Artaud*³.

Però sí que Palau i Fabre va publicar en aquell moment un article important pel que

¹ El manuscrit es troba a l'arxiu de la Fundació Palau de Caldes d'Estrac amb el número de registre D.8443.

² PALAU I FABRE, Josep. *Antonin Artaud i la revolta del teatre modern*. Barcelona: Institut del Teatre i Edicions 62, 1976.

³ PALAU I FABRE, Josep. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1977.

fa a la relació amb Artaud. Al número 15 de la revista *Ariel*, datat a Barcelona el febrer del 1948 —abans, doncs, de la mort d'Artaud—, Palau publica l'article «Antonin Artaud o la invitació a la follia», signat L'Alquimista, on remarca que Artaud és el veritable continuador de la gran tradició de la poesia francesa moderna de Baudelaire, Lautréamont, Rimbaud, Mallarmé i Valéry; i comenta el caràcter excepcional de les *Lettres de Rodez*:

En aquestes cartes úniques, Antonin Artaud obre el procés de la follia mateixa: o estem amb ell o estem contra ell. El seu cas no és sols el seu sinó que hi van implicats els de Poe i Nerval, Hölderlin i Van Gogh, etc.[...] No hi ha missatge més palpitant i que correspongui més al sistema de trepidacions damunt del qual vivim, com aquestes cartes extralúcides. Elles ens diuen la veritable situació del poeta i el preu actual de la poesia: davant del món que ens volta, el poeta, per a salvar la poesia del món, no ha tingut altre remei que tornar-se boig. Però alerta! Perquè el concepte mateix de follia queda per revisar⁴.

Poc després, l'article amb el títol «Antonin Artaud ou l'invitation à la folie⁵» apareix, amb més extensió i en francès, a la revista *K. Revue de Poésie*, el 1948, i signat L'Alchimiste en un número monogràfic dedicat a Artaud arran de la seva mort. L'article en francès repeteix i amplia els continguts de l'article en català, més breu.

Bé, el que volia assenyalar, entre d'altres coses a comentar, és que aquest és el primer article en català i en francès que apareix signat per L'Alquimista. És a dir que la figura de L'Alquimista, de l'alter ego de Palau, la signatura de L'Alquimista apareix per primera vegada a propòsit d'Artaud. L'article «Baudelaire-Picasso» publicat al núm. 7-8 d'*Ariel*, del novembre-desembre del 1946, o el text «Van Gogh 'Magog'» aparegut al núm. 9 d'*Ariel*, de l'abril del 1947, estan signats per Josep Palau Fabre.

La relació amb Artaud va constituir la veritable i radical «iniciació» alquímica de Palau. Però una iniciació perillosa que el portava inevitablement a la follia i de la qual va aconseguir deslliurar-se. Efectivament, tal com el mateix Palau explica a *Le livre Artaud* va aconseguir deslliurar-se d'aquesta possessió d'Artaud: «Ce livre est l'histoire d'une possession et de sa délivrance. Les étapes de cette possession nécessaires par lesquelles je me suis approché de la zone dangereuse et les étapes par lesquelles j'en suis sorti», conclou Palau.

Ara bé, si Artaud encarnava l'alquímia de la follia, de la destrucció, Picasso esdevenia, en canvi, l'alquimista salvador, alliberador. Efectivament, al primer llibre de Palau i Fabre sobre Picasso, *Vides de Picasso*, escrit a París, la primavera del 1947, quan encara no havia pogut conèixer el gran artista, el poeta, al capítol «Picasso secret» ja descriu el pintor com a alquimista:

A vegades desapareix durant cinc, deu, quinze dies o un mes de casa seva, sense que ningú sàpiga on és, on ha estat. I pot ser que no hagi estat enlloc; que, simplement, es tanqui en el seu budell d'alquimista i que allí, sense menjar ni dormir durant dies i dies, obtingui una nova fórmula, un nou infantament⁶.

El 8 i 9 de gener del 1950 Palau i Fabre signa a París el pròleg dels *Poemes de l'Alquimista*. Al text hi reivindica la tradició de l'alquímia medieval, de Llull, de

⁴ PALAU I FABRE, Josep. «Antonin Artaud o la invitació a la follia». *Ariel*, núm. 15 (febrer 1948), recollit a *Quaderns de l'Alquimista*, p. 30.

⁵ PALAU I FABRE, Josep. «Antonin Artaud ou l'invitation à la folie». *K revue de la poésie. Antonin Artaud. Textes, documents, témoignages*, núm. 1-2 (juny 1948), s. p.

⁶ PALAU I FABRE, Josep. *Vides de Picasso*. Barcelona: Les Quatre Estacions, 1962, p. 59.

Vilanova. I afirma:

Al costat de la pretesa filosofia catalana i de l'escola dita del seny, casolana i rànica, es dreça aquesta altra tradició, empeltada de follia, que és l'alquímia. És l'única que pot donar-nos un rang universal. L'única per on podem retrobar una grandesa que coincideixi amb la grandesa de l'home. Vivim una renaixença de l'alquímia⁷.

Aquest mateix any 1950 que Palau i Fabre revisa la seva poesia, i prepara l'edició dels *Poemes de l'Alquimista*, dona a conèixer part de la seva obra dramàtica que està escrivint en francès. Publica a París la *plquette* de l'obra *Le dialogue ou la mort du théâtre* signada per l'Alchimiste, en una autoedició de 500 exemplars. Al pròleg afirma: «Baudelaire est le 1789 de la littérature⁸». Fa un elogi de Baudelaire i el presenta com el gran revolucionari del temps del poema. I de la mateixa manera que Baudelaire, després de Poe, canvia el temps del poema, Palau proposa un canvi del temps teatral. És la seva primera reflexió sobre el que serà la seva teoria sobre el teatre espasme, del temps teatral de la modernitat. Aprofita per atacar Sartre per la seva condemna de Baudelaire i presenta *Le dialogue ou la mort du théâtre* com la seva proposta d'un nou temps teatral. Jordi Coca, que ha estudiat *Le dialogue*, i la producció teatral i els textos teòrics de Palau d'aquests anys, ha remarcat com és un clar precedent del teatre de l'absurd. Recordem que *En attendant Godot* de Samuel Beckett es publica el 1952.

Quina difusió, quin ressò va tenir l'edició de *Le dialogue* a París? No ho sabem. En tot cas, a l'edició s'esmenten com les peces de l'autor pertanyents al Théâtre Alchimique les obres següents: *Le dialogue ou la mort du théâtre* (1948), *Microfaust* (1949), *L'Étranger* (1950) i *Rituel Secret du Grand Masturbateur* (1950). És clar que, en tot cas, la presència d'Artaud, en aquest moment, és encara determinant. Recordem que un dels motius que van portar Palau a comprar un exemplar i llegir *Le Théâtre et son Double* d'Artaud és l'existència d'un capítol amb el títol de «El teatre alquímic».

Sigui com sigui, Palau i Fabre no va aconseguir aparentment cap ressò a l'edició del seu teatre en francès i, per bé, que tenia contacte amb personalitats importants del teatre francès com Barrault, Blin o Pitoëff, no tenim notícia que els seus textos es llegissin o s'arribessin a posar en escena. El que és clar és que Palau va guardar tots aquests textos en francès al calaix i que, fins i tot, quan va editar la seva *Obra literària completa* no hi va incloure un text clau com *Le dialogue*.

Així que Palau i Fabre, més enllà dels textos dramàtics, es concentra en l'edició de la seva poesia, en diversos assaigs i en els seus incipients estudis picassians.

Tornem als *Poemes de l'Alquimista*. Abans del pròleg a la primera edició dels *Poemes de l'Alquimista*, datada a París, el 1952, tot just obrint el llibre, darrere el títol, hi ha una frase, una divisa, que romandrà sempre, com una sentència, lligada a Palau i Fabre i al llibre: «L'home és un animal que es busca⁹». En aquesta primera edició sense signar, posteriorment, signada J. P. F. en les següents edicions. Què vol dir Palau i Fabre amb aquestes paraules que fan de pòrtic a la seva obra poètica cabdal?

L'home és un animal racional. És per naturalesa un animal polític i social, i és l'únic entre els animals que posseeix el do del llenguatge, afirma Aristòtil a la seva *Política*. Des de Descartes el racionalisme no ha deixat de dominar el pensament d'occident. Però ja recordem, també, aquella cèlebre frase de Goya: «El sueño de la razón genera monstruos.» Al costat de la raó les forces de l'irracional es manifesten d'una manera

⁷ PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. París: La Sirena, 1952, p. 8.

⁸ PALAU I FABRE, Josep. *Le Dialogue ou la mort du théâtre*. París: autoedició, 1950, s. p.

⁹ PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. *Op. cit.*, p. 5.

radical al segle XX amb la destrucció, la guerra i l'extermini. Palau i Fabre que s'interessa per Freud, pel surrealisme, per l'avantguarda i alhora per la filosofia, la cultura i la tragèdia grega, cerca un nou humanisme que troba en l'existencialisme. Entre Sartre i Camus, s'inclina per l'autor de *L'étranger*. Irritat, entre d'altres raons, per la interpretació que Sartre fa a *Baudelaire* (1947), Palau s'acosta a Camus i col·labora, per exemple, a *Combat*, la publicació dirigida per l'autor de *L'Homme révolté* (1951). Entre Breton i Artaud, com sabem, pren partit per l'autor de *Pour en finir avec le jugement de dieu* (1948).

A la tradició racional del seny Palau i Fabre oposa la tradició de l'irracional, de la desraó. I aquí és inevitable, també, la influència determinant d'Artaud. Així, doncs, reivindica en la seva obra l'animalitat de l'home i aquells aspectes més primaris: la sexualitat, la fam, l'instint, i alhora la puresa i la innocència del primitiu. La figura de l'home de les cavernes constitueix un mite important en l'obra de Palau, present als *Poemes de l'Alquimista*, al poema «L'Edat de Pedra», dedicat a Miró, als versos de «L'home de les cavernes» («Carn de poema. ANTROPOFÀGIA»), als exercicis d'instint pur de «Amb la mà esquerra» o a un dels capítols de *Vides de Picasso*.

El mateix any 1952 que Palau i Fabre publica la primera edició clandestina dels *Poemes de l'Alquimista* apareix a Barcelona l'antologia *Vuit poetes*, a la col·lecció Els llibres de l'Óssa Menor de Josep Pedreira. Els vuit poetes, vinculats tots ells a la revista *Ariel*, són: Rosa Leveroni, Salvador Espriu, Josep Romeu, Josep Palau Fabre, Joan Barat, Joan Perucho, Joan Triadú i Jordi Sarsanedas. De cada poeta hi ha un nota biogràfica, un retrat fotogràfic i un selecció de poemes. Reprodueixo la nota autobiogràfica notable de Palau, poc coneguda, que ens permet de veure la imatge que el poeta vol projectar en aquell moment concret:

Vaig néixer el 21 d'abril del 1917 a Barcelona. Dec al meu pare la meva sensibilitat artística i la meva inclinació a les arts plàstiques. Dec a la meva mare el meu desequilibri afectiu i la meva capacitat traumàtica.

Els meus primers records en aquest món són records lluminosos, solars.

Després de la nebulosa dels primers anys i d'alguns records molt concrets de la primera edat, ve en la meua vida un període de sis anys, que recordo com l'infern: l'internat en un col·legi religiós de la Bonanova.

Als catorze anys, després d'una malaltia, em cau a les mans el *Hamlet* de Shakespeare, que devoro catorze vegades seguides i que opera la revolució que es preparava en mi, unida a la de la pubertat i ajudada pels esdeveniments exteriors del país. Som al 1931. Crisi religiosa. Escepticisme. Però la meua vocació d'escriptor queda marcada indefectiblement. Poesia, teatre, filosofia, són activitats no contradictòries i que neixen d'una mateixa font.

Ve un període de recobriment progressiu, que culmina amb la fi dels estudis secundaris, la sortida d'un segon internat i les primeres armes en el camp de les lletres. Articles literaris en diaris catalans. Tinc dinou anys. Conec J. V. Foix, Carles Riba, J. M. de Sagarra. Som al 1936. El teló cau de nou sobre la meua vida i comença el segon acte de la tragèdia, que encara no s'ha acabat.

Als vint anys, en plena guerra civil, neix la idea i el projecte dels *Poemes de l'alquimista*, que trigaré quinze anys a realitzar. La poesia és alquímia; és a dir: experimentació immediata i desordenada de la vida sobre el paper, en oposició a la química, que és la filosofia, i que és exposició sistemàtica i ordenada de l'univers. Són dos mètodes de coneixença complementaris. Unint-los, la tragèdia.

La meua preocupació actual més important és la tragèdia, que és lluita contra la fatalitat. He escrit, sobretot, una *Tragèdia de Don Joan* que desitjo, per a Catalunya, que sigui el que jo he volgut fer-ne.

He sembrat molt, he collit poc¹⁰.

«He sembrat molt, he collit poc», afirma Palau i Fabre el 1952. Si hem de cenyir-nos al seu teatre, i a *La tragèdia de Don Joan*, inclosa al cicle de *Teatre de Don Joan*, el cert és que encara és l'hora que es pugui veure, es pugui estrenar en condicions, a Catalunya aquesta obra cabdal de la producció dramàtica de Palau. L'estrena i estudi del teatre de Palau és un dels reptes pendents de la recepció i la difusió de la seva obra. Afortunadament, però, pel que fa a la poesia, l'assaig i els estudis picassians podem dir que l'obra de Palau ja fa anys que comença a tenir el reconeixement que mereix i, justament, la creació i l'existència de la Fundació Palau i la celebració de l'Any Palau i Fabre permeten de poder constatar aquesta realitat. La presència de Palau i Fabre a la magna exposició *Picasso. Chefs d'oeuvre* al Museu Picasso de París, la presentació de l'exposició *Palau mira Picasso* al Centre d'Estudis Catalans i la celebració d'un col·loqui internacional a la Sorbonne ens permeten parlar d'un feliç retorn de Palau a París. Seria desitjable, a partir d'ara, de fer possible, també, la traducció, la presència de les obres literàries més importants de Palau en francès. Ja hi ha alguns dels més importants llibres sobre Picasso traduïts al francès, però no la seva poesia, el seu teatre, la seva narrativa o els seus assajos.

Pel que fa a la selecció dels poemes, a *Vuit poetes* hi ha reproduïts els poemes de Palau i Fabre següents: «Pedra», «La sabata», «Salvador Dalí», «La mort», «L'aventura», «Cul d'ampolla», «L'home de les cavernes», «Cant espiritual», «La música de les esferes» i «Comiat¹¹». «Pedra», que encapçala la segona secció dels *Poemes de l'Alquimista*, tot partint de la lectura alquímica que proposa l'autor, esdevé la pedra filosofal de la poesia de Palau. L'origen i l'inici d'un llenguatge que cerca la imatge pura de la idea que es fa madura en el poema. En aquest cas des del record de les classes de filosofia de Xavier Zubiri a qui dedica el poema i de qui va ser alumne a la Universitat de Barcelona.

Tornem a la nota autobiogràfica del 1952. Palau parla de «Dos mètodes de coneixença complementaris», que serien l'alquímia i la química, la poesia i la filosofia. Serà anys més tard, als *Quaderns de l'Alquimista*, quan Palau anirà desenvolupant la seva poètica i la seva teoria de la poesia com a alquímia.

Tornem, també, a la divisa de Palau i Fabre: «L'home és un animal que es busca». Anys més tard, tornarem a trobar aquestes paraules com a cita a l'inici d'un nou llibre. Es tracta de *Doble assaig sobre Picasso* (1964), Premi Josep Yxart 1963, un dels assaigs més importants de Palau dedicats a Picasso, on condensa moltes de les seves idees sobre Picasso i la seva obra. I, sorpresa, trobem la cita «L'home és un animal que es busca» al costat d'una altra cita de Goethe, «Tot allò que no em mata em fa més fort», que coneixem pel fragment, datat el 18 de març del 1948 de *Le livre Artaud*.

I és en aquest llibre seminal sobre Picasso, *Doble assaig sobre Picasso*, que trobem, crec, la clau d'interpretació de la divisa de Palau. Primer, a la introducció, trobem una altra cita: «Coneix-te a tu mateix», dels Set Savis. Es tracta del cèlebre «Nosce te ipsum» llatí, traducció del precepte dèlfic, una de les més famoses màximes de l'antiguitat, que Sòcrates va elegir com a lema del seu ensenyament, com ens recorda l'*Aurea dicta*¹².

¹⁰ AAVV. *Vuit poetes*. Barcelona: Els llibres de l'Óssa Menor, 1952, p. 37-38.

¹¹ *Ibid.* p. 39-47.

¹² LOMBARD, Jordi. *Aurea Dicta. Paraules de l'antiga saviesa*. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1960, p. 25.

Picasso ha fet, per tant, en gran, una experiència que ens serveix, que ens pot ajudar a conèixer-nos, a passejar-nos per nosaltres mateixos, pel nostre laberint interior. L'home ja no és aquell animal racional o aquell ésser de fronteres definides i ben delimitades que ens crèiem. L'home és un ésser desconcertant, insospitat, gairebé inèdit davant els nostres ulls. Ningú no ens pot ajudar a veure'l, a conèixer-lo, com Picasso. Penetrar en la seva obra és endinsar-se en aquesta investigació¹³.

«El seu mètode és, en una paraula, el que hem designat, fa molt de temps, amb el nom d'alquímia. Picasso és el més gran alquimista de tots els temps», afirma Palau¹⁴.

L'exegesi que ens exigeix l'obra de Picasso per a la seva total comprensió és la d'accedir a la coneixença. Coneix-te a tu mateix. Aquell vell precepte grec sembla reprès aquí per un camí ben diferent dels fresats fins avui.

L'home pot conèixer de dues maneres distintes: per la via animal i per la via racional. [...] En la coneixença animal l'home té sempre la impressió que un darrer obstacle o un darrer estadi s'oposa a la seva total participació a l'acte de la coneixença. De subjecte, esdevé objecte; de creador, criatura; de demiürg, esclau. Com defugir aquest cercle? ¿Com escapar a aquesta condició?

L'home coneix també, en comptats moments —molt més comptats que els de la coneixença animal— quan penetra, amb el seu pensament, en el món exterior, quan pensa. Ens referim, naturalment, als moments de descoberta intel·lectual, que són el veritable pensar. En la majoria de casos, intel·lectualment, l'home no coneix, sinó que «reconeix». El pensament veritable és més excepcional que la gent no s'afigura¹⁵.

I, en una afirmació que ens dona pistes sobre el perquè d'alguns dels seus projectes literaris, escriu:

Aquestes dues formes de coneixença, l'animal i la racional, han estat personificades, en el curs de la història occidental, per don Joan i per Faust. L'home cartesià —l'animal racional— sembla un intent de soldadura, de reunió d'aquests dos extrems, però no fa sinó acusar l'abisme que els separa i assenyala, en l'esperit de l'home d'Occident, una crisi. L'home animal racional, que pretén reunir Faust i don Joan en una sola persona, no haurà estat més que una solució provisional¹⁶.

Més enllà de la coneixença animal i la coneixença racional, Palau hi afegix una coneixença interior que és la coneixença mística:

La coneixença mística seria, així, una mena d'intuïció superior o intuïció pura, equidistant de la coneixença animal i de la coneixença racional que, vistes sota aquest prisma, semblen el producte de l'escissió d'una facultat primitiva original que s'hagués atrofiat¹⁷.

A les Notes als *Poemes de l'Alquimista*, Palau explicita la seva poètica:

Poemes de l'Alquimista: és a dir, poesia entesa no com un fi en ella mateixa, sinó com un mitjà d'exploració, o d'experimentació, com per a d'altres ho poden ser el microscopi o la música —com a l'Edat mitjana s'empraven els metalls. La paraula és,

¹³ PALAU I FABRE, Josep. *Doble assaig sobre Picasso*. Barcelona: Editorial Selecta, 1964, p. 18.

¹⁴ *Ibid.*, p. 19.

¹⁵ *Ibid.*, p. 19-20.

¹⁶ *Ibid.*, p. 20-21.

¹⁷ *Ibid.*, p. 21.

malgrat la seva feblesa, que s'ordena entorn del silenci, del qual no sembla sortir sinó per a recaure-hi, l'instrument de més precisió que m'ha estat donat per a conèixer¹⁸.

I, afirma: «Dues són les claus d'aquest llibre: *la desintegració del jo i el mimetisme*. Van íntimament enllaçades.» Pel que fa a la crisi de la desintegració del jo posa dos exemples emblemàtics: «Rimbaud i Picasso són els dos genis que d'una manera més autèntica han encarnat aquesta crisi i han cercat de donar una resposta a aquesta pregunta¹⁹.»

Als *Poemes de l'Alquimista*, Palau es planteja si és l'autor o l'actor de la seva vida:

¿Autor? ¿Actor? Aquesta dualitat, baldament només fos intel·lectual, afegida a la dualitat moral en què vivia, eren més que suficients per a dislocar-me interiorment i crear una alquímia de la meua pròpia persona. Jo m'era ofert a mi mateix com el meu propi experiment. Aquest era el sentit de la vida. La poesia era la regió on inscriure aquelles experiències. La poesia, que em procurava la il·lusió de la creació que la vida em negava, esdevenia, així, la meua vida, i la vida, la meua ficció²⁰.

Si els *Poemes de l'Alquimista* tanquen una etapa de la vida de Palau, i el cicle de la seva obra poètica, per una crisi personal i una crisi de llenguatge, que explicita «Comiat» («Els mots se'm moren a dins / i jo visc en les coses»), el *Doble assaig sobre Picasso* explicita una nova naixença, i l'exemple de mimetisme més permanent de l'obra de Palau. Palau s'identifica amb Picasso. L'animal Palau s'identifica amb l'animal Picasso i dedicarà gran part de la resta de la seva vida i de la seva obra a la recerca de Picasso, a l'estudi, la interpretació i la possessió de la seva vida i de la seva obra.

Als *Quaderns de l'Alquimista* hi ha un breu text titulat «Una teoria antropològica», datat a Gifreu, el 4 d'agost del 1971. Palau escriu:

Els historiadors —els prehistoriadors sobretot— es barallen sobre l'origen de l'animal home, sobre quin fou el primer signe distintiu d'aquest. S'ha parlat de la importància del dit gros i de la seva possible acció decisiva en la seva capacitat de confecció dels utensilis...²¹

I aclareix i afirma:

Ara bé: si em fessin dir què és el que distingia aquest home, quina fou la primera raó o causa que el dugué a iniciar allò que anomenem civilització, que és la facultat d'elaborar i variar en sentit perfectible el seu medi ambient i les seves condicions de vida, jo diria que la civilització començà a partir del moment que l'animal home aconseguí de fer-se un cau o un refugi invulnerable²².

En un dels capítols finals de les seves memòries, *El monstre*, titulat «Foc sense llar», datat a Grifeu l'11 de juliol del 1985, Palau declara que durant els anys de París:

la meua més gran, més obstinada idea era la de tenir una llar, per petita que fos, on jo em sentís a casa meua del tot. Aquesta idea era tan obsessiva que, un cop obtinguda,

¹⁸ PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. *Op. cit.*, p. 105.

¹⁹ *Ibid.*, p. 108.

²⁰ *Ibid.*, p. 114.

²¹ PALAU I FABRE, Josep. *Obra literària completa II. Assaig, articles i memòries*. Barcelona: Galàxia Gutenberg / Cercle de Lectors, 2005, p. 568.

²² *Ibid.*, p. 569.

no m'he preocupat mai per tenir cotxe o cap altra mena de luxe. Tot em sembla banal al costat d'això²³.

En aquest text Palau consigna que va dormir per primera vegada a la casa estudi que es va construir a Gifreu, després de la mort del seu pare, el 21 d'abril del 1962. S'acabava el llarg exili a París, Palau tornava a Catalunya per viure com un eremita a la seva casa de Gifreu. L'animal Palau trobava el repòs i l'equilibri que havia cercat durant molts anys a Gifreu, on podia llegir, escriure i dedicar-se a l'estudi de Picasso sense cap altre contratemps. Palau havia trobat el seu cau, la seva llar, on podia revisar, refer i ampliar la seva obra.

No deixa de ser significatiu que tot just arribat a Gifreu enllestís el seu *Doble assaig sobre Picasso* o que poc després volgués versionar alguns fragments d'un clàssic del taoisme, el *Tao-Te-King* de Lao Tseu. En un mecanoscrit datat a Gifreu el 22 d'agost del 1963, podem llegir una de les versions de Palau, d'un llibre que el 1965 s'edita amb edició limitada amb litografies d'Albert Ràfols-Casamada²⁴:

2

Quan tothom el que és bell considera que és bell
és quan ve la lletgesa.

Quan tothom el que és bo considera que és bo
és quan venen els mals.

Ésser i no ésser s'engendren mútuament
Fàcil i difícil es perfan
Llarg i curt es provoquen
Alt i baix es saluden
Veu i so van units
Davant i darrera es segueixen
El Savi governa amb el no-fer
ensenya amb el no-dir.

No sap refusar res a cap dels seus semblants
Ans deixa a cadascú que es desplegui a sa guisa
Acompleix el treball sense vantar-se
Per això la seva obra roman.

Bibliografia

AAVV. *Vuit poetes*. Barcelona: Els llibres de l'Óssa Menor, 1952.

LOMBARD, Jordi. *Aurea Dicta. Paraules de l'antiga saviesa*. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1960.

PALAU I FABRE, Josep. *Obra literària completa II. Assaig, articles i memòries*. Barcelona: Galàxia Gutenberg / Cercle de Lectors, 2005.

PALAU I FABRE, Josep. *Antonin Artaud i la revolta del teatre modern*. Barcelona: Institut

²³ *Ibid.*, p. 1404.

²⁴ El manuscrit es troba a l'arxiu de la Fundació Palau de Caldes d'Estrac amb el número de registre D.45037.

del Teatre i Edicions 62, 1976.

PALAU I FABRE, Josep. Versió del *Tao-te-King* [1965]. Mecanoscrit inèdit. Fundació Palau, Caldes d'Estrac. Número de registre D.45037.

PALAU I FABRE, Josep. *Doble assaig sobre Picasso*. Barcelona: Editorial Selecta, 1964.

PALAU I FABRE, Josep. *Vides de Picasso*. Barcelona: Les Quatre Estacions, 1962

PALAU I FABRE, Josep. *Poemes de l'Alquimista*. París: La Sirena, 1952.

PALAU I FABRE, Josep. *Le Dialogue ou la mort du théâtre*. París: autoedició, 1950.

PALAU I FABRE, Josep. «Antonin Artaud o la invitació a la follia». *Ariel*, núm. 15 (febrer 1948).

PALAU I FABRE, Josep. «Antonin Artaud ou l'invitation à la folie». *K revue de la poésie. Antonin Artaud. Textes, documents, témoignages*, núm. 1-2 (juny 1948).

PALAU I FABRE, Josep. *Le livre Artaud* [1947]. Manuscrit inèdit. Fundació Palau, Caldes d'Estrac. Número de registre D.8443.